

HAYKALTAROSHLIKDA KUNDALIK HAYOT MANZARALARI. FANTAZIYADA HAYKOLTAROSHLIK

DJABBAROV DILSHOD TURDIKULOVICH

Jizzax davlat pedagogika universiteti Sirtqi bo‘lim “Tabiiy va aniq fanlarda masofaviy ta’lim” kafedراسi o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada muallif oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi ta’lim o‘qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida shaxsning kasbiy rivojlanish usullarini o‘rganish, xususan, haykaltaroshlikka oid bilimlarini yanada ruvojlantirish hamda ularning imkoniyatlari tobora dolzarb bo‘lganligi sababli o‘rganib tahlil qilingan ma’lumotlarni keltirgan.

Tayanch so‘zlar: haykallar, natyurmort, Xegeso stelasi, relyef, kulolchilik, metamorfoz, Ornament, Fantaziyada haykaltaroshlik.

Аннотация: В статье автор исследует методы профессионального развития личности в процессе подготовки будущих преподавателей изобразительного искусства и инженерной графики к профессиональной деятельности в высших учебных заведениях, в частности, дальнейшее развитие их знаний в области скульптуры, и их возможности становятся все более актуальными из-за того, что он изучил и проанализировал данные.

Ключевые слова: скульптуры, натюрморт, стела Гегесо, рельеф, керамика, метаморфоза, Орнамент, Фантазийная скульптура.

Annotation: In the article, the author studies the methods of professional development of a person in the process of preparing future teachers of Fine Arts and Engineering Graphics for professional activities in higher educational institutions, in particular, further development of their knowledge of sculpture, and their opportunities are becoming more and more relevant. because of the fact that he has studied and analyzed the data.

Key words: sculptures, still life, Hegeso stele, relief, pottery, metamorphosis, Ornament, Fantasy sculpture.

Haykaltaroshlikda kundalik hayot manzaralari, asosan, mayda asarlarda kichik hajmda aks ettirilgan. Iogannes Vermeer va Jan-Batist-Simeon Shardenning XVII-XVIII-asrlardagi buyuk janrdagi rasmlarining sokin qadr- qimmatiga ruhan eng

yaqin haykallar, ehtimol, yunon qabr toshlari, masalan.

Xegeso stelasi, o'tirgan yosh ayol va uning xizmatkori qutichadan olib tashlagan marjonlarni ko'rishlaridagi sokin va o'ziga xos lahzani ifodalaydi. Odamlarning samimiy manzaralari va ularning kundalik qishloq hayotidagi faoliyati ko'pincha o'rta asrlar va Misr relyeflarida kattaroq kompozitsiyalarning bir qismi sifatida tasvirlangan. Hayvonlar har doim haykaltaroshlik uchun muhim mavzu bo'lgan.

Paleolit davridagi odam relyefda ham, dumaloq shaklda ham favqulodda sezgir hayvonlar haykallarini yaratgan. Otlar va sherlar tasvirlari Ossuriya haykaltaroshligining eng yaxshi asarlaridan biridir. Misrlik haykaltaroshlar qoramollar, eshaklar, begemotlar, maymunlar va turli xil qushlar va baliqlarning nozik tabiiy tasvirlarini yaratdilar. Qadimgi Xitoy haykaltaroshlari bronza va kulolchilikdan ajoyib kichik hajmdagi hayvonlar haykallarini yasashgan. Hayvonlar Evroosiyo va Shimoliy Evropaning ko'chmanchi qabilalarining haykaltaroshligi uchun asosiy mavzu bo'lib, ular uchun zoomorfik fantaziyalar uchun asos bo'ldi. Bu hayvonlar san'ati o'rta asrlar san'atida hayvonlar haykaltaroshligining boy an'alariga hissa qo'shdi. Hayvonlar ham yarim mavhum fantaziya uchun asos bo'lib xizmat qilgan meksikalik Mayya, Shimoliy Amerika hindulari va okean haykali. Ot har doim G'arb haykaltaroshligida muhim o'rin egallagan, ammo boshqa hayvonlar ham 16-asrda Giambolonya va XIX- asrda Antuan-Lui Barye kabi haykaltaroshlar, shuningdek, ko'plab haykaltaroshlar va bog'ning haykaltaroshlari asarlarida ishtirok etganlar. favvora qismlari. Hayvonlardan yoki hayvonga o'xshash shakllardan keng foydalangan zamonaviy haykaltaroshlar orasida Konstantin Brancusi, Pablo Pikasso, Gerxard Marks, Germaine Richier, Fransua Pompon, Pino Paskali va Fransua-Ksavier-Maksime Lalanni qayd etish mumkin.

Fantaziyada haykaltaroshlik: Haykaltaroshlar xudolar va afsonaviy mavjudotlarni tasavvur qilishga urinishlarida hayvon va odam shakllarining uyg'unligi va metamorfoziga asoslangan fantastik tasvirlarni ixtiro qildilar. Qadimgi dunyoning kentavr, Minotavr va hayvon boshli xudolari oddiy kombinatsiyadir. Ko'proq hayoliy fantaziyalar meksikalik va mayya haykaltaroshlari va dunyoning ko'plab burchaklaridagi boshqa haykaltaroshlar tomonidan yaratilgan. Shimoliy Yevropada erta o'rta asrlarda va o'rta asrlarda yaratilgan haykaltaroshlikda hayoliy mavjudotlar ko'p. Romanesk davri. O'ynoqi fantaziya ko'pincha bog' haykaltaroshligi va favvoralarida uchraydi. Birinchi jahon urushidan keyingi davrda fantaziya tasviriy haykaltaroshlikning asosiy elementi edi. Uning ko'plab shakllari orasida orzulardan olingan tasvirlar, ilmiy fantastikaning texnologik fantaziyalar

va ko'plab hayvonlar va avtomatlar mavjud. Syurrealistlar zamonaviy haykaltaroshlikning bu jihatiga katta hissa qo'shdilar. Haykaltaroshlikning arxitektura fonlari soddalashtirilgandan tortib to turlicha baldakchinolar XVII-XVIII-asrlarga oid virtuoz istiqbolli Grinling Gibbons shaharchalarigacha bo'lgan ilk o'rta asr relyeflarining, ayniqsa qurbongohlar ustidagi kanoplarga o'xshash manzarali tuzilmalar Plintuslar, entablaturalar, pilastrlar, ustunlar va qoliplar kabi me'moriy aksessuarlar yunon va rim sarkofagilarida, o'rta asr qurbongohlari va ekranlarida va Uyg'onish davri devor qabrlarida muhim rol o'ynagan. Ornament sohasidan tashqarida botanika shakllari haykaltaroshlikda faqat kichik rol o'ynagan. Daraxtlar va stilize lotuslar ayniqsa keng tarqalgan Hind haykali, chunki ularning katta ramziy ahamiyati. Daraxtlar Uyg'onish davrining ko'plab relyeflarida va ba'zi o'rta asr relyeflarida ham uchraydi.

Uyg'onish davri relyeflarida (ayniqsa, Giberti relyeflarida) muhim fon xususiyati bo'lgan landshaft va haykaltarosh qoyalar sifatida bir qatorda paydo bo'lgan. Barok favvorolari haykaltaroshlikka qachon yangicha kirgan Genri Mur g'orlar, qoyalar, tepaliklar va qoyalarning shakllarini inson qiyofasi bilan bir qator katta yotgan figuralarda birlashtirdi.

Haykaltaroshlikda an'ana bilan taqqoslanadigan narsa yo'qnatyurmort rasm. Obyektlar tasvirlanganda, u deyarli har doim figurali kompozitsiyaning bir qismi sifatida bo'ladi. Biroq, bir nechta zamonaviy haykaltaroshlar, xususan, Giakomo Manzù va Kleys Oldenburg natyurmortdan foydalanganlar. Vakilliksiz haykaltaroshlikning ikkita asosiy turi mavjud. Bir turi foydalanadi. Tabiat tasvirlanadigan mavzu sifatida emas, balki rasmiy g'oyalar manbai sifatida. Shu tarzda ishlaydigan haykaltaroshlar uchun tabiatda kuzatilgan shakllar o'ziga xos ijodiy o'yinning boshlang'ich nuqtasi bo'lib xizmat qiladi, ularning yakuniy mahsuloti asl manbaga yoki boshqa biron bir tabiiy ob'ektga deyarli o'xshamaydi yoki umuman o'xshamaydi. Brancusi, Raymond Duchamp-Villon, Jacques Lipchitz, Henri Laurens, Umberto Boccioni va boshqa kashshof zamonaviy haykaltaroshlarning ko'plab asarlari bu xususiyatga ega. Tabiiy shakllarning tanib bo'lmaydigan darajada o'zgarishi erta va bezak san'atining ko'plab uslublarida ham keng tarqalgan. Noob'ektiv haykaltaroshlikning boshqa asosiy turi, odatda, noob'ektiv haykaltaroshlik sifatida tanilgan, tabiatda boshlang'ich nuqtasi ham bo'lmagan, to'liq vakillik bo'lmagan shakldir. U haykaltaroshning fazoviy munosabatlar, hajm, chiziq, rang, tekstura va boshqalar haqidagi umumlashtirilgan, mavhum g'oyalarini konstruktiv manipulyatsiya qilishdan kelib chiqadi. Ob'ektiv bo'lmagan haykaltaroshning yondashuvi o'z san'atining elementlarini xuddi shu

tarzda boshqaradigan musiqa bastakorining yondashuviga o'xshatilgan. Haykaltaroshlik sarlavhasi ostida sof ixtiro qilingan, uch o'lchamli artefaktlarning kiritilishi XX-asrning yangiligidir. Ba'zi ob'ektiv bo'lmagan haykaltaroshlar tirik organizmlarga xos bo'lgan sirtning murakkab egri chizig'iga ega bo'lgan shakllarni afzal ko'radilar; boshqalar oddiy, oddiy geometrik shakllarni afzal ko'radilar. Uch o'lchovli shaklning butun sohasi ob'ektiv bo'lmagan haykaltaroshlar uchun ochiq, ammo bu haykaltaroshlar ko'pincha tor doiradagi afzal qilingan shakl turlari bilan cheklanadi. Masalan, 1950 va 60-yillarda mashhur bo'lgan ob'ektiv bo'lmagan haykaltaroshlikning bir turi, masalan, birlamchi shakllar deb ataladigan juda aniq shakllardan iborat edi. Bular yuqori darajada ishlangan, odatda rangli konstruktsiyalar bo'lib, ular ko'pincha katta hajmga ega bo'lib, butunlay tekis yoki bitta kavisli sirtlardan iborat edi. Ob'ektiv bo'lmagan haykaltaroshlarning birinchi avlodi orasida Jan Arp, Antuan Pevsner, Naum Gabo, Barbara Xepvort mashhur bo'lgan., Maks Bill va Devid Smit. Shu tarzda ishlagan keyingi rassomlar orasida Robert Morris, Donald Judd va Filipp King bor.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Axmedov N.K. «Odam anatomiyasi» Atlas. Toshkent, 1996. 1-jild.
2. Oydinov. N. O'zbekiston tasviriy san'atidan lavhalar. Toshkent "O'qituvchi". 1997 y.
3. Boymetov B.B. Haykaltaroshlik. Toshkent, 2003.
4. Boymetov B.B. Haykaltaroshlik. (Qayta nashr) Toshkent, 2005 y.
5. Boymetov B.B. Tolipov M.S. Plastik anatomiya. Kasb hunar kollejlari uchun o'quv qo'llanma. Toshkent, 2005 y.
6. Shobaratov P. Haykaltaroshlik. Ma'ruzalar matni. 2001 y.
7. Hakimov. A. "O'zbekiston tasviriy san'ati antologiyasi" T. 2011 y.
8. Axmedova N.R. «Jivopis TSentralnoy Azii XX veka: traditsii, samobytnost i dialog» T., 2004 g. - 160 s.
9. Benzel, Kim, Sara B. Graff, Yelena Rakich va Edit V. Uotts. Qadimgi Sharq san'ati: o'qituvchilar uchun manba. Nyu-York: Metropolitan san'at muzeyi, 2010. See- MetPublications
10. Aruz, Joan, Ronald Uollenfels bilan, muharrirlar. Birinchi shaharlar san'ati: O'rta yer dengizdan Hindgacha bo'lgan eramizdan avvalgi uchinchi ming yillik. Nyu-York: Metropolitan san'at muzeyi, 2003. See- MetPublications